Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama jáne quqyqtyq aqparat ınstıtýtynyń JARSHYSY

gylymı-quqyqtyq jýrnal

№4 (62)
2020

Құрылтайшы және баспагер:
«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz
сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.
№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы
Сәрпеков Р.Қ. *(Нұр-Сұлтан, Қазақстан) – (төраға)*
Абайділдинов Е.М. – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Абызов Р.М. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Белых В.С. – *з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)*
Губин Е.П. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Мельник Р.С. – *з.ғ.д. (Киев, Украина)*
Моисеев А.А. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Муромцев Г.И. – *з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)*
Рахметов С.М. – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Малиновский В.А. – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Унзила Шапақ – *з.ғ.д. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*

Бас редактор
Дүйсенов Е.А. – *з.ғ.к.*

Редакциялық алқа құрамы
Азер Алиев – *PhD (Киль, Германия)*
Айымбетов М.А. – *ҚР еңбек сіңірген мәдениет қайраткері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Байниязова З.С. – *з.ғ.к. (Саратов, Ресей)*
Қазбаева Ә.Ғ. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Казиев З.Ғ. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Қайырбаева Л.К. – *PhD (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Киязова А.Ж. – *(Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Қоныс В.Т. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Құлжабаева Ж.О. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Нұрғазинов Б.Қ. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Нұрмағамбетов Р.Ғ. – *PhD (Челябинск, Ресей)*
Примашев Н.М. – *з.ғ.к. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Рахымбердин К.Х. – *з.ғ.д. (Өскемен, Қазақстан)*
Тегізбекова Ж.Ч. – *з.ғ.к. (Бішкек, Қызғызстан)*

Журнал редакциясы
Джамбуршин К.А.
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жұмагелдина Б.Ж.
Байленова А.Қ.
тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі Ақпарат комитетінің БАҚ есепке қою туралы куәлігі № 17761-Ж 25.06.2019 ж. (Алғашқы есепке қою кезі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы, 010000,
Нұр-Сұлтан қ., Д. Қонаев к., 12/1
«Сулы-жасыл желекжол» БО
тел.: 8(7172) 57-03-42
www.zqai.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы 7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Құқықтық кеңістікті цифрландыру 12

Л.Т. ЖАНҰЗАҚОВА, Б.Қ. НҰРҒАЗИНОВ, А.А. КАРАЕВ Парламенттің заң шығару функциясы: нысаналы құзыреттілігінің кейбір мәселелері 25

С.К. ИДРЫШЕВА Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде мемлекеттік тілді қолдану саласындағы конституциялық заңдылықтың жай-күйі 35

С.К. УКИН, Н. САУЛЕН Қазақстан Республикасында нормативтік құқықтық актілердің күшіне енуіне және қолданысқа енгізілуіне заңдық талдаудың кейбір мәселелері 42

Б.А. ҚАЛМЫРЗАЕВ, Қ.Т. БИТЕМИРОВ, Б. НАҚЫПОВ Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігі тұрғысынан діни экстремизмнің өзектілігін зерделеу мәселесі (Қазақстан Республикасының Терроризмге қарсы орталығы қызметі шеңберінде) 48

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

Е.В. ГОРЯЧЕВА Заңды тұлғалар туралы заңнаманы қолданудың кейбір мәселелері 61

С.А. ӘКІМБЕКОВА, М.Ж. БЕКТҰРҒАНОВ Қазақстан Республикасы Жоғарғы соты жанындағы халықаралық кеңес және оның азаматтық процестегі рөлі 66

Б.Ө. АЛТЫНБАСОВ Мемлекеттік университеттердің азаматтық құқықтық мәртебесінің реформасы: теориялық және практикалық мәселелер 73

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

Д.А. ФИНК, А.В. ПИПТЮК Адвокаттың сотқа дейінгі тергеу сатысында дәлелдеуге қатысуы (Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының материалдары бойынша) 82

К.Х. РАХИМБЕРДИН, Ю.Р. ГЕТА Қазақстандағы пробация: қазіргі кезеңдегі қалыптасу мен дамудың бірегей тәжірибесі 91

Н.Ж. АҒЫБАЕВ, Н.Қ. ИМАНҒАЛИЕВ Пенитенциялық жүйеде азаптауларды тергеу кезінде дәлелдемелерді процестік бекітудің кейбір мәселелері 96

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

Е.М. АБАЙДІЛДИНОВ, А.Е. ӘБДІРАЙЫМОВА Қазақстанның жаңа экономикалық бағытының маңызды құрамдасы ретінде адамның жеткілікті дәрежеде тамақтану құқығын қамтамасыз ету 104

Д.Б. АБДИЛЬДИНА, М.Ж. КУЛИКПАЕВА Қазіргі әлемдегі цифрлық кеңістіктегі сөз бостандығының кейбір аспектілері туралы 112

Т.В. ГАШНИКОВА Беларусь Республикасының және Еуразиялық экономикалық одаққа мүше басқа да мемлекеттердің заңнамасы бойынша экологиялық нормалау шектері туралы 118

Э.С. АБДРАХМАНОВА Халықаралық азаматтық процестік құқықтың заңнама жүйесіндегі орны мен рөлі 125

Құқықтық мониторинг
С.И. КЛИМКИН, Ә.Ғ. ҚАЗБАЕВА Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы туралы заңнаманың тиімділігін қоғамдық мониторингті іске асыру аясында талдау ... 132
А.Ө. ҚАЛИЕВА Заңдардың тиімділігін заңнама сапасын арттыру құралы ретінде талдау ... 142

Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан
Г.К. АҚЫЛБЕКОВА Қазақ және орыс тілдеріндегі заң мәтіндерінің теңтүпнұсқалығын қамтамасыз ету мәселесі туралы ... 150
Н.А. ХАМЗИНА Заң шығармашылығындағы кейбір оң беталыстар ... 156

Ғылыми өмір хроникасы
«Қазақстан Республикасының конституциясы – қоғам мен мемлекетті әлеуметтік жаңғыртудың іргелі негізі» online-халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жылғы 26 тамыз ... 160
Қазақстан Республикасы Конституциясының 25 жылдығына арналған «Қазақстан Республикасында Қоғамдық сананы жаңғырту аясында мемлекеттік қызметшілердің кәсіби құқықтық мәдениетін қалыптастыру және нығайту» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жылғы 1-2 қыркүйек ... 166
Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институтында өткізілген көрмелер туралы ақпараттық хабарлама, Нұр-Сұлтан қ., 2020 жыл ... 170

«Жаршының» архивтік беттері
Ғ.С. САПАРҒАЛИЕВ Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару туралы кейбір пікірлер (ҚР ЗИ Жаршысы №1-2006 ж. - 5-8 бб.) ... 173
Д.Б. ТЕБАЕВ Академик Ғ.Сапарғалиевтің Қазақстан Республикасындағы жергілікті өзін-өзі басқару туралы ғылыми жарияланымына қайта оралғанда ... 177

Есімнама
Заң ғылымдарының кандидаты, доцент Ж.О. Құлжабаеваның мерейтойына орай ... 180

Библиография
Р.С. Бевзенконың «Введение в российское право недвижимости». Вып. 2: «Принцип единства судьбы прав на земельный участок и на строения на нем» атты кітабына рецензия – М.: М-Логос, 2020. — 99 б. ... 181

Даналық ойлар ... 182

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал

№4 (62)
2020

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства и правовой информации Республики Казахстан»
Издается с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на сайте **www.zqai.kz**
Включен в перечень изданий для публикации основных научных результатов диссертаций по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894 от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. *(Нур-Султан, Казахстан) – (председатель)*
Абайдельдинов Е.М. *– д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Абызов Р.М. *– д.ю.н. (Москва, Россия)*
Белых В.С. *– д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)*
Губин Е.П. *– д.ю.н. (Москва, Россия)*
Мельник Р.С. *– д.ю.н. (Киев, Украина)*
Моисеев А.А. *– д.ю.н. (Москва, Россия)*
Муромцев Г.И. *– д.ю.н.(Москва, Россия)*
Рахметов С.М. *– д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Малиновский В.А. *– д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Унзила Шапак *– д.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*

Главный редактор
Дюсенов Е.А. *– к.ю.н.*

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев *– PhD (Киль, Германия)*
Айымбетов М.А. *– заслуженный деятель культуры РК (Нур-Султан, Казахстан)*
Байниязова З.С. *– к.ю.н. (Саратов, Россия)*
Казбаева А.Г. *– к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Казиев З.Г. *– к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Каирбаева Л.К. *– PhD (Нур-Султан, Казахстан)*
Киязова А.Ж. *– (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
Конусова В.Т. *– к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Кулжабаева Ж.О. *– к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Нургазинов Б.К. *– к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Нурмагамбетов Р.Г. *– PhD (Челябинск, Россия)*
Примашев Н.М. *– к.ю.н. (Нур-Султан, Казахстан)*
Рахимбердин К.Х. *– д.ю.н. (Усть-Каменогорск, Казахстан)*
Тегизбекова Ж.Ч. *– к.ю.н. (Бишкек, Кыргызстан)*

Редакция журнала
Джамбуршин К.А.
Колтубаева Г.Б.
Ердешева Д.Т.
Жумагелдина Б.Ж.
Байленова А.К.
тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке на учет СМИ № 17761-Ж от 25.06.2019 г. Комитета информации Министерства информации и коммуникаций Республики Казахстан
(Первичная постановка на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:
Республика Казахстан,010000, г. Нур-Султан, ул. Д. Конаева, 12/1
БЦ «На Водно-зеленом бульваре»
тел.: 8 (7172) 57-03-42
www.zqai.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции 8

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ Цифровизация правового пространства 12

Л.Т. ЖАНУЗАКОВА, Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.А. КАРАЕВ Законодательная функция парламента: некоторые вопросы предметной компетенции 25

С.К. ИДРЫШЕВА Состояние конституционной законности в сфере применения государственного языка в законодательных актах Республики Казахстан 35

С.К. УКИН, Н. СӘУЛЕН Некоторые вопросы юридического анализа вступления в силу и введения в действие нормативных правовых актов в Республике Казахстан 42

Б.А. ҚАЛМУРЗАЕВ, Қ.Т. БИТЕМИРОВ, Б. НАКИПОВ К вопросу об актуальности изучения религиозного экстремизма в контексте национальной безопасности Республики Казахстан (в рамках Антитеррористического центра Республики Казахстан) 48

Гражданское и гражданско-процессуальное право

Е.В. ГОРЯЧЕВА Некоторые проблемы применения законодательства о юридических лицах 61

С.А. АКИМБЕКОВА, М.Ж. БЕКТУРГАНОВ Международный совет при Верховном Суде Республики Казахстан и его роль в гражданском процессе 66

Б.О. АЛТЫНБАСОВ Реформы гражданско-правового статуса государственных университетов: теоретические и практические вопросы 73

Уголовное право и уголовный процес

Д.А. ФИНК, А.В. ПИПТЮК Участие адвоката в доказывании на стадии досудебного расследования (по материалам Республики Казахстан и Российской Федерации) 82

К.Х. РАХИМБЕРДИН, Ю.Р. ГЕТА Пробация в Казахстане: уникальный опыт становления и развития на современном этапе 91

Н.Ж. АГИБАЕВ, Н.К. ИМАНГАЛИЕВ Некоторые вопросы процессуального закрепления доказательств при расследовании пыток в пенитенциарной системе 96

Международное право и сравнительное правоведение

Е.М. АБАЙДЕЛЬДИНОВ, А.Е. АБДИРАЙЫМОВА Обеспечение прав человека на достаточное питание как важнейшая составляющая нового экономического курса Казахстана 104

Д.Б. АБДИЛЬДИНА, М.Ж. КУЛИКПАЕВА О некоторых аспектах свободы слова в цифровом пространстве в современном мире 112

Т.В. ГАШНИКОВА О пределах экологического нормирования по законодательству Республики Беларусь и других государств-членов Евразийского экономического союза 118

Э.С. АБДРАХМАНОВА Место и роль международного гражданского процессуального права в системе законодательства 125

СОДЕРЖАНИЕ

Правовой мониторинг

С.И. КЛИМКИН, А.Г. КАЗБАЕВА Анализ эффективности законодательства Республики Казахстан о Национальной палате предпринимателей в свете реализации общественного мониторинга 132

А.У. КАЛИЕВА Анализ эффективности законов как инструмент повышения качества законодательства 142

Из практики законотворчества на государственном языке

Г.К. АКЫЛБЕКОВА Об обеспечении аутентичности текстов законов на казахском и русском языках 150

Н.А. ХАМЗИНА Некоторые положительные тенденции в законотворчестве 156

Хроника научной жизни

Информационное сообщение об online-международной научно-практической конференции «Конституция Республики Казахстан – фундаментальная основа социальной модернизации общества и государства», г. Нур-Султан, 26 августа 2020 года 162

Информационное сообщение омеждународной научно-практической конференции «Формирование и укрепление в Республике Казахстан профессиональной правовой культуры государственных служащих в свете модернизации общественного сознания», посвященной 25-летию Конституции Республики Казахстан, г. Нур-Султан, 1-2 сентября 2020 года 167

Информационное сообщение о выставках, проведенных в Институте законодательства и правовой информации Республики Казахстан, г. Нур-Султан, 2020 год 171

Архивные страницы «Вестника»

Г.С. САПАРГАЛИЕВ Некоторые соображения о местном самоуправлении в Республике Казахстан (статья в Вестнике ИЗ РК №1-2006 г. - С. 5-8) 173

Д.Б. ТЕБАЕВ Возвращаясь к научной публикации академика Г. Сапаргалиева о местном самоуправлении в Республике Казахстан 177

Персоналии

К юбилею кандидата юридических наук, доцента Кулжабаевой Ж.О. 180

Библиография

Рецензия на книгу Бевзенко Р.С. Введение в российское право недвижимости. Вып. 2: Принцип единства судьбы прав на земельный участок и на строения на нем. - Москва: М-Логос, 2020. — 99 с. 181

Мудрые мысли 182

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal

№4 (62)
2020

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №894 from 05.30.2013)

Editorial Council members
Sarpekov R.K. *(Nur-Sultan, Kazakhstan) – (Chairman)*
Abaydeldinov E.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Abyzov R.M. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Belih V.S. – *d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)*
Gubin E.P. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Melnik R.S. – *d.j.s. (Kiev, Ukraine)*
Moiseev A.A. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Muromcev G.I. – *d.j.s. (Moscow, Russian)*
Rahmetov S.M. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Malinovski V.A. – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Unzila Shapak – *d.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Chief Editor
Dyussenov Ye.A. – *c.j.s.*

Editorial Board members
Azer Aliyev – *PhD (Kiel, Germany)*
Aiymbetov M.A. – *Honored Worker of Culture of Kazakhstan, (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Bainiyazova Z.S. – *c.j.s. (Saratov, Russian)*
Kazbayeva A.G– *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kaziyev Z.G. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kairbaeva L.K. – *PhD (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kiyazova A.Zh. – *(Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Konusova V.T. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Kulzhabayeva Zh.O. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurgazinov B.K. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Nurmagambetov R.G. – *PhD (Chelyabinsk, Russian)*
Primashev N.M. – *c.j.s. (Nur-Sultan, Kazakhstan)*
Rakhimberdin K.H. – *d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)*
Tegizbekova Zh.Ch. – *c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)*

The editorial staff
Dzhambursһin K.A.
Koltubayeva G.B.
Yerdesheva D.T.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
tel .: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media №17761-G from 25.06.2019 from the Information Committee of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan (Number and date of primary registration №6592-Zh.07.09.2005.)
Address:
The Republic of Kazakhstan,
010000, Nur-Sultan, D. Konaev str., 12/1
BC «On the water-green boulevard»
tel .: 8(7172) 57-03-42
www.zqai.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 10

Constitutional and Administrative Law
R.K. SARPEKOV Digitalization of the legal space 12
L.T. ZHANUZAKOVA B.K. NURGAZINOV, A.A. KARAEV Legislative function of the parliament: some of the issues of substantive competence 25
S.K. IDRYSHEVA State of constitutional legality in the sphere of state language application in the legislative acts of the Republic of Kazakhstan 35
S.K. UKIN, N. SAULEN Some questions a legal analysis of the entry into force and enactment of regulatory legal acts in the Republic of Kazakhstan 42
B.A.KALMYRZAEV, K.T. BITEMIROV, B. NAKIPOV On the relevance of studying religious extremism in the context of national security of the Republic of Kazakhstan (within the framework of the Anti-terrorist center of the Republic of Kazakhstan) 48

Civil and Civil Procedure Law
Y.V. GORYACHEVA Some problems in applying the law on legal entities 61
S.A. AKIMBEKOVA, M.ZH. BEKTURGANOV International council of the Supreme court of the Republic of Kazakhstan and its role in civil proceedings 66
B.O. ALTYNBASSOV Reforms of the civil legal status of public universities: theoretical and practical issues 73

Criminal law and Criminal procedure
D.A. FINK, A.V. PEPTYUK Participation of a lawyer in evidence at the pretrial investigation stage (based on the materials of the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation) 82
K.KH. RAKHIMBERDIN, J.R. GETA Probation in Kazakhstan: unique experience of formation and development at the present stage 91
N.ZH. AGIBAYEV, N.K. IMANGALIEV Some issues of procedural consolidation of evidence in the investigation of torture in the penitentiary system 96

International law and Comparative law
Y.A. ABAIDELDINOV, A.Y. ABDIRAIYMOVA Ensuring the human right to adequate food as an essential part of Kazakhstan's new economic course 104
D.B. ABDILDINA, M.ZH. KULIKPAEVA Some aspects of freedom of speech within digital space in the modern world 112
T.V. GASHNIKOVA On the framework of environmental normalization under the legislation of the Republic of Belarus and other member states of the Eurasian economic union 118
E.S. ABDRAKHMANOVA The place and role of International civil procedure law in the legal system 125

CONTENT

Legal monitoring

S.I. KLIMKIN, A.G. KAZBAYEVA Analysis of the effectiveness of legislation of the Republic of Kazakhstan on National chamber of entrepreneurs in the light of implementation of public monitoring 132

A.U. KALIEVA Analysis of the effectiveness of laws as a tool to improve the quality of legislation 142

From the lawmaking practice in the official language

G.K. AKYLBEKOVA On ensuring the authenticity of the law texts in kazakh and russian languages 150

N.A. KHAMZINA Some positive trends in law-making 156

The Chronicle of Scientific Life

Informational note about online-international scientific and practical conference «The Constitution of the Republic of Kazakhstan is the fundamental basis for the social modernization of society and the state», Nur-Sultan, August 26, 2020 164

Information note on the international scientific and practical conference «Formation and strengthening in the Republic of Kazakhstan of the professional legal culture of civil servants in the light of the modernization of public consciousness», dedicated to the 25th anniversary of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, September 1-2, 2020 168

Informational note about exhibitions held at the Institute of legislation and legal information of the Republic of Kazakhstan city of Nursultan, 2020 170

The archive pages of the«Bulletin»

G. SAPARGALIYEV «Some considerations on local self-government in the Republic of Kazakhstan» (article in the Bulletin of the IL RK No. 1-2006 - P. 5-8) 173

D.B. TEBAYEV Returning to academician G. Sapargaliyev's scientific publication on self-government in the Republic of Kazakhstan 177

Personalities

For the anniversary of the candidate of legal Sciences, associate Professor Zh.O. Kulzhabaeva 180

Bibliography

Review of the book Bevzenko R.S. Introduction to Russian real estate law. 2: the principle of unity of the fate of rights to land and buildings on it. - Moscow: M-Logos, 2020. - 99 p. 181

Wise thoughts 182

4. Казбаева А.Г. Роль и значение общественного мониторинга, проводимого Национальной палатой предприятий, в правовом мониторинге нормативных правовых актов // Вестник Института законодательства Республики Казахстан, №3 (44), 2016 г. - С. 78-83.

REFERENCES

1. Kazbayeva A.G. K voprosu ob obshchestvennom monitoringe normativnykh pravovykh aktov... // Vestnik Instituta zakonodatel'stva Respubliki Kazakhstan, №3 (39), 2015 g. – S. 116-120

2. Klimkin S.I. Pravovoy Pravovoy monitoring Zakona Respubliki Kazakhstan ot 16 yanvarya 2001 g. № 142-II «O nekommercheskikh organizatsiyakh», razmeshchen na sayte Zakon. kz, ot 17 sentyabrya 2019 g.// https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34713097.

3. Kazbayeva A.G. Teoreticheskiye aspekty obshchestvennogo monitoringa normativnykh pravovykh aktov // Vestnik Instituta zakonodatel'stva Respubliki Kazakhstan, №4 (40), 2015 g. – S. 96-101

4. Kazbayeva A.G. Rol' i znacheniye obshchestvennogo monitoringa, provodimogo Natsional'noy palatoy predprinimateley, v pravovom monitoringe normativnykh pravovykh aktov// Vestnik Instituta zakonodatel'stva Respubliki Kazakhstan, №3 (44), 2016 g. – S. 78-83.

УДК 3401

ЗАҢДАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІН ЗАҢНАМА САПАСЫН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ТАЛДАУ

Айгүл Өміржанқызы Қалиева
Қазақстан Республикасы Заңнама және құқықтық ақпарат институты Құқықтық мониторинг орталығының жетекші ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының магистрі, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: kalieva_a@list.ru

Түйін сөздер: *заңнаманың тиімділігін талдау, құқықтық мониторинг, нормативтік құқықтық актілерді талдау, мемлекеттік органдар, заңдарды талдау нәтижелері, заң шығару қызметі*

Аннотация. *Мақала «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорны жүргізетін заңдардың тиімділігін талдау нәтижелерін пайдалану арқылы заңнаманың сапасын арттыруға арналған.*

Авторлар құқықтық мониторинг ұғымын қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеудің тиімділігін арттырудың ерекше тетігі ретінде ашады, оған Қазақстан Республикасы заңнамасының жай-күйін және оны іске асыру практикасын бағалау бойынша ғана емес, сонымен қатар құқықтық құбылыстардың даму динамикасын болжау бойынша да ерекше функциялар берілген. Бұл құқықтық нормалардың қоғамдық қатынастарға теріс әсерінің алдын алу жөніндегі шараларды уақтылы қабылдауға мүмкіндік береді.

Авторлар норма шығару қызметінің сапасына және тиімділігіне байланысты заңнаманы, оның жекелеген салаларын жетілдіру жөніндегі ұсынымдарды әзірлеуде, сол сияқты Қазақстандағы құқық қолдану практикасының жай-күйі тәуелді болатын тиісті түсіндіру жұмыстарын жүргізуде көрініс тапқан құқықтық мониторинг нәтижелерінің ерекше маңыздылығын атап өтеді.

Сонымен қатар, құқықтық мониторинг тұрақты, циклдік сипатқа ие, өйткені заңнамалық актілерге жүргізілетін талдау олқылықтарды, қайшылықтар мен коллизияларды анықтауға және тұжырымдамалардың жобаларын әзірлеу және тиісті ведомствоаралық комиссиялардың қарауына енгізу арқылы заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар енгізуге мүмкіндік береді.

Құқықтық мониторинг нәтижелері норма шығаруды, яғни белгілі бір идеяның пайда болуынан басталатын процесті және қолданылуы барысында құқық нормасының қазіргі шындығына, яғни белгілі бір жағдай мен субъектіге нақтыланбаған мінез-құлықтың абстрактілі ережелеріне айналатын, нысаны мен мазмұны бойынша пысықталған нормативтік құқықтық

актілер мен басқа да құжаттарды дайындауға бағытталған жұмыстың өзін қамтамасыз ететін арнайы көмекші заң қызметі ретінде қолданылады деп санаймыз.

Заң жобаларының тұжырымдамаларын әзірлеу кезінде заңдардың тиімділігін талдау нәтижелерін пайдалану қажеттілігіне назар аударылды. Қазақстан Республикасында құқықтық мониторинг тетігін одан әрі жетілдірудің және оның заңнамалық актілердің жобаларын әзірлеу процесімен үйлесуінің орындылығы туралы қорытынды жасалды.

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАКОНОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Калиева Айгуль Умиржановна
Ведущий научный сотрудник Центра правового мониторинга
Института законодательства и правовой информации
Республики Казахстан, магистр юридических наук,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: kalieva_a@list.ru

Ключевые слова: *анализ эффективности законодательства, правовой мониторинг, анализ нормативных правовых актов, государственные органы, неправительственные организации, объекты и субъекты правового мониторинга, научно-методическое обеспечение.*

Аннотация. *Статья посвящена повышению качества законодательства посредством использования результатов анализа эффективности законов, проводимого республиканским государственным предприятием на праве хозяйственного ведения «Институт законодательства и правовой информации Республики Казахстан».*

Авторами раскрывается понятие правовой мониторинг, как особый механизм повышения эффективности правового регулирования общественных отношений, который наделен специфическими функциями не только по оценке состояния законодательства Республики Казахстан и практики его реализации, но и по прогнозированию динамики развития правовых явлений. Это позволит своевременно принять меры по предупреждению негативного влияния правовых норм на общественные отношения.

Авторами подчеркивается особое значение результатов правового мониторинга, выраженных как в выработке рекомендаций по совершенствованию законодательства, его отдельных отраслей, что обусловливает качество и эффективность нормотворческой деятельности, так и в проведении соответствующей разъяснительной работы, от которой зависит состояние правоприменительной практики в Казахстане.

Также отмечается, что правовой мониторинг носит постоянный, циклический характер, поскольку проводимый анализ законодательный актов позволяет выявить пробелы, противоречия и коллизии и внести предложения по корректировке законодательства посредством разработки проектов концепций и внесением на рассмотрение соответствующих межведомственных комиссий.

Считаем, что результаты правового мониторинга выступают в качестве специальной вспомогательной юридической деятельности, обеспечивающей нормотворчество – то есть процесс, который начинается с возникновения определенной идеи и саму работу, направленную на подготовку совершенных по форме и содержанию нормативных правовых актов и иных документов, в ходе применения которых воплощаются в современную действительность нормы права, то есть абстрактные правила поведения, не конкретизированные к определенному случаю и субъекту.

Обращено внимание на необходимость использования результатами анализа эффективности законов при разработке концепций законопроектов. Сделан вывод о целесообразности дальнейшего совершенствования механизма правового мониторинга в Республике Казахстан и корреспонденции его с процессом разработки проектов законодательных актов.

ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF LAWS AS A TOOL TO IMPROVE THE QUALITY OF LEGISLATION

Kalieva Aigul Umirzhanovna
Leading researcher at the Center for legal monitoring
of the Institute of Legislation and Legal Information
of the Republic of Kazakhstan, Master of Juridical Sciences,
Nur Sultan, the Republic of Kazakhstan; e-mail: kalieva_a@list.ru

Keywords: *analysis of the effectiveness of legislation, legal monitoring, analysis of regulatory legal acts, government bodies, non-governmental organizations, objects and subjects of legal monitoring, scientific and methodological support.*

Abstract. *The article is devoted to improving the quality of legislation by using the results of the analysis of the effectiveness of laws carried out by the republican state enterprise on the right of economic management «Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan».*

The authors reveal the concept of legal monitoring as a special mechanism for increasing the efficiency of legal regulation of public relations, which is endowed with specific functions not only to assess the state of the legislation of the Republic of Kazakhstan and the practice of its implementation, but also to predict the dynamics of the development of legal phenomena. This will make it possible to take timely measures to prevent the negative impact of legal norms on public relations.

The authors emphasize the special importance of the results of legal monitoring, expressed both in the development of recommendations for improving legislation, its individual sectors, which determines the quality and efficiency of rule-making activities, and in conducting appropriate explanatory work, on which the state of law enforcement practice in Kazakhstan depends.

It is also noted that legal monitoring is constant, cyclical, since the analysis of legislative acts allows us to identify gaps, contradictions and conflicts and make proposals for adjusting legislation through the development of draft concepts and submission to the relevant interdepartmental commissions.

We believe that the results of legal monitoring act as a special auxiliary legal activity that ensures rule-making - that is, a process that begins with the emergence of a certain idea and the work itself aimed at preparing normative legal acts and other documents that are perfect in form and content, during the application of which are embodied in the modern reality of the rule of law, that is, abstract rules of behavior, not concretized to a specific case and subject.

Attention is drawn to the need to use the results of the analysis of the effectiveness of laws in the development of concepts of draft laws. It is concluded that it is advisable to further improve the mechanism of legal monitoring in the Republic of Kazakhstan and its correspondence with the process of developing draft legislative acts.

Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында «Заңнаманы жетілдіру және заңдарды сақтау үшін жағдайлар жасауды қамтамасыз ету» басымдығы шеңберінде Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев заңнама мен құқық қолдану сапасын, тұрақтылығын арттыру міндетін қойды. Ол, атап айтқанда, «... Осы мақсаттарда заңды әркелкі түсіндіру мүмкіндіктерін жою, олардың қайталануын болдырмау, заңдардың тұрақтылығын және бір мезгілде заңнамадағы өзгерістер мен жаңалықтардың болжамдылығын қамтамасыз ету қажет.»[1] деп атап өтті.

Бұл міндеттер негізінен құқықтық мониторингті пайдалану кезінде шешуге болады.

Мемлекет басшысы Қазақстан халқына жолдауларында, сондай-ақ түрлі сөйлеген сөздерінде сапалы заңдар қабылдау, оларды тығыз және үйлесімді өзара іс-қимыл жағдайында мұқият пысықтау, сындарлы заң шығару дәстүрлерін жалғастыру[2], қолданыстағы заңнаманы жаңа жағдайға бейімдеу[3] және оның жекелеген салаларына өзекті сипат беру[4] қажеттігі туралы бірнеше рет атап өтті. Осы аталған міндеттердің барлығы, біздің ойымызша, бүкіл заңнаманы және құқық қолдану практикасын жетілдіру тетіктерін, оның ішінде республикада заңдылықты қамтамасыз етудің пәрменді құралдарының бірі ретінде құқықтық мониторинг жүйесін дұрыс құру жағдайында жүзеге асырылады [1]. Елде жүргізіліп жатқан реформалар аясында заңнама көлемінің объективті ұлғаюы заңнаманың тиімділігіне талдау жүргізуді, заңнаманы одан әрі жетілдіру жөніндегі нақты ұсыныстарды, құқықтық мониторингтің ұйымдастырушылық-құқықтық тетігін негіздеуді талап етеді. 2016 жылы «Құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасы Заңының[5] қабылда-

---

1 «Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары» Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығы // 20.02.2018 ж. «Казахстанская правда», № 35 (28664); «Егемен Қазақстан» 20.02.2018 ж., № 35 (29266); ҚР НҚА Эталондық бақылау банкі электрондық түрде 23.02.2018ж. МБ «Әділет»

2 Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2016 жылғы 1 қыркүйекте ҚР Парламентінің алтыншы шақырылымының екінші сессиясының ашылуында сөйлеген сөзі. [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: http://www.akorda.kz/ru.

3 Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауы «Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» // Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: http://www.akorda.kz/ru.

4 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» // Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты [Электрондық ресурс]. – Қол жеткізу режимі: http://www.akorda.kz/ru.

5 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауы «Төртінші

нуымен құқықтық мониторинг нормативтік құқықтық актілердің заңдылығын қамтамасыз ету шараларының бірі ретінде анықталды. Осы Заңның 50 және 51-баптарына сәйкес жүзеге асырылатын, Қазақстан Республикасы заңнамасының жай-күйі және оны қолдану практикасы туралы ақпаратты үнемі бақылау, жинау, талдау жүйесін білдіреді (1-баптың 20) тармақшасы). Бұл ретте «жүйе» ұғымы құқықтық мониторингті мемлекеттік функция ретінде ғана емес, мемлекеттік құқықтық саясаттың бөлігі (институты) ретінде көрсетеді [2].

Ғылыми айналымға «заңнама мониторингі», «заң мониторингі», «құқық қолдану қызметінің мониторингі», «құқық қолдану мониторингі», «құқықтық кеңістік мониторингі», «нормативтік құқықтық актілер мониторингі» ұғымдары енгізілді [3]. Бұл ретте аталған терминдердің мәні құқықтық реттеудің белгіленген мақсаттары мен қол жеткізілген нәтижелердің арақатынасын белгілеу мақсатында қоғамдық қатынастарды реттеудің нормативтік құқықтық негіздерінің сапасын және оны құқық қолдану қызметі барысында іс жүзінде жүзеге асыруды бағалау ретінде түсініледі.

Бірқатар заңгер ғалымдардың пікірінше, мониторинг объектісі қолданыстағы заңнама мен оны қолдану практикасы ғана емес, сонымен қатар биліктің барлық тармақтары жүзеге асыратын заң жобалау және өзге де норма шығару қызметі болып табылады. Ю. А. Тихомиров атап өткендей, құқықтық мониторинг – бұл жұмыс істеудің, басқарудың, шаруашылық жүргізудің және тағы сондай сияқтылардың барлық сатылары бойынша қозғалатын, құқықтың пайда болуы мен әрекет етуінің барлық кезеңдерінде байқалатын ақпараттық-бағалау сипатындағы қарқынды ұйымдастырушылық және құқықтық институт [4].

М.Т. Баймахановтың [5] пікірінше, заңнама мен құқық қолдану практикасы мониторингінің ерекшелігі олардың сапасын талдау және болжау ғана емес, сонымен қатар қоғамдық қатынастардың нақты жай-күйін, адамның шынайы өмірін, мемлекет пен азаматтық қоғам институттары қызметін талдау болып табылады, олардың түпкі мақсаттарына тек пәнаралық кешенді құқықтық реттеудің арқасында қол жеткізуге болады.

Құқықтық мониторинг жүргізу кезінде жекелеген жағдайларда сыбайлас жемқорлық ретінде көрінетін құқық нормаларының олқылықтары, коллизиялары және басқа да кемшіліктері анықталуы тиіс. Кейбір жағдайларда олқылықтар, коллизиялар және екіұшты нормалар мемлекеттік органдарға «көмектеседі» және құқық қолданушылар ретінде оларға мұндай құқықтық актінің болуы, яғни мониторингілеу кезінде осы нормативтік құқықтық актінің кемшіліктерін байқамауға ыңғайлы.

Осыған байланысты, заң әдебиеттерінде кейбір жағдайларда тек заңнамалық актіні қолдану тәжірибесін талдау оның тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді деп көрсетіледі [6]. Құқықтық мониторинг заңнама мен құқық қолдану практикасын жетілдірудің негізгі құралы болу үшін жеткілікті әлеуетке ие деп санаймыз.

«Құқықтық актілер туралы» Заңда құқықтық мониторинг жүргізу кезінде мемлекеттік органдарға Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен қоғамдық және ғылыми ұйымдарды, азаматтарды тартуға құқық берілген (Заңның 50-бабы 3-тармағы). Жалпы, норма жұртшылық өкілдеріне, азаматтарға мемлекеттік органның тапсырмасын орындау арқылы мониторинг қызметіне қатысуға мүмкіндік береді. Бұл ретте құқық-міндет тұжырымдамасына сүйене отырып, ұйымдар, азаматтар міндетті емес, мониторингке қатысуға қатысты субъективті құқыққа ие екенін атап өткен жөн. Сонымен қатар, мемлекеттік сатып алу, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс және өзара іс-қимыл үшін заңнамада көзделген басқа да негіздер бойынша белгіленген рәсімдер шеңберінде мониторинг жүргізуге қоғамдық және ғылыми ұйымдарды, азаматтарды тарту жөніндегі жұмыс мемлекеттік органдардың салалық мәселелеріндегі мамандарды тартуға, жүргізілген әлеуметтанушылық зерттеулердің нәтижелерін алуға және т. б. мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында құқықтық мониторингті қалыптастыру мен дамытуда «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорнына үлкен рөл берілгенін атап өткен жөн[6].

Құқықтық мониторинг жүргізу кезінде мемлекеттік органдарға жәрдем көрсету, сондай-ақ оның тетігін жетілдіру мақсатында Институт құрылымында мониторингтік қызметті ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді жүзеге асыруға бағытталған Құқықтық мониторинг орталығы жұмыс істейді. Көрсетілген Орталықтың негізгі міндеттері:

1) құқықтық мониторинг саласында іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулер жүргізу;

2) Қазақстан Республикасында мониторинг жүйесін дамытуға, оның ішінде уәкілетті органдарда құқықтық мониторинг жүргізуге жәрдемдесу;

3) заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлей отырып, оны қолданудың жай-күйі, даму үрдістері және практикасы туралы талдамалық зерттеулер жүргізу;

4) құқықтық мониторингке тарту бойынша қоғамдық, ғылыми ұйымдармен және жоғары

[6] *«Қазақстан Республикасындағы норма шығармашылығы қызметінің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 28 наурыздағы № 149 қаулысы // ҚР НҚА Эталондық бақылау банкі электрондық түрде, 29.03.2019 ж.; Қазақстан Республикасының ПҮАЖ-ы 2019 ж., № 5-6 67-құжат.*

оқу орындарымен өзара іс-қимыл жасау болып табылады.

Орталық жүргізетін құқықтық мониторинг нәтижелерінің мәні туралы неғұрлым нақты түсінік алу үшін оның шеңберінде заңнаманың тиімділігіне талдау (нормативтік құқықтық актілерді талдау) жүзеге асырылатын үшінші міндеттің мазмұнын ашуға тоқталуды ұсынамыз. Аталған талдаудың нәтижелерін мемлекеттік органдар құқықтық мониторинг жүргізу кезінде пайдаланатынын атап өту қажет (Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларының 15-тармағының 3) тармақшасы[7]).

Орталық жыл сайын жоспарлы негізде норма шығару қызметінің сапасына және тиімділігіне байланысты заңнаманы, оның жекелеген салаларын жетілдіру жөніндегі ұсынымдарды әзірлеуде, сол сияқты Қазақстандағы құқық қолдану практикасының жай-күйі тәуелді болатын тиісті түсіндіру жұмыстарын жүргізуде көрініс тапқан заңнамалық актілерге талдауды жүзеге асырады.

Мұндай жұмыстың нәтижелері талдамалық анықтамалар түрінде қалыптастырылады және мемлекеттік органдарға заңнамаға қайшы келетін, ескірген, сыбайлас жемқорлық және тиімсіз іске асырылатын нормаларды жою жөніндегі ұсынымдарды қамтитын заң жобалау қызметінде есепке алу үшін жіберіледі. Заңнаманың тиімділігін талдау нәтижелері бойынша Орталық тоқсан сайын талдамалық анықтамалар жинақтарын қалыптастырады және Институттың ресми сайтына (http://www.zqai/kz) орналастырады.

Заңдардың тиімділігіне талдау жүргізу кезінде норма шығару қызметін болжамды-талдамалық қамтамасыз етуге ерекше назар аударылды, ол құқық салалары мен құқықтық жүйелердің даму үрдістерінің тұрақты мониторингіне, нормативтік құқықтық актілерді қолдану практикасын талдауға негізделеді.

Бұдан басқа, Орталық қоғамдық, ғылыми ұйымдар мен жоғары оқу орындарын тарту арқылы жүргізілетін талдаудың сапасын арттыру бойынша іс-шараларды үнемі ұйымдастырып отырады, олар қолданыстағы заңнаманы жетілдіруге өз үлестерін қосып қана қоймай, сонымен қатар өзара тиімді ақпарат пен тәжірибе алмасуды дамытады. Бұл іс-шаралар азаматтар мен ұйымдардан келіп түсетін заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша ұсыныстарды іріктеу және қорыту арқылы заңнаманың қазіргі өзекті мәселелерін талқылауға бағытталған. Орталық құқықтың әртүрлі салаларындағы қолданыстағы заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша үкіметтік емес ұйымдармен ынтымақтасады. Қоғамдық ұйымдарды құқықтық мониторингке тарту және олармен өзара іс-қимыл жасау жөніндегі жұмыс осындай іс-шаралардың тиімділігін көрсететінін, сондай-ақ жұртшылық өкілдері арасында жан-жақты қолдау табатынын атап өткен жөн.

Орталық жыл сайын заңнаманың өзекті мәселелерін талқылауда қоғамдық, ғылыми ұйымдар мен жоғары оқу орындарын кеңінен қамту мақсатында Қазақстанның әртүрлі өңірлерінен қоғамдық ұйымдар мен жоғары оқу орындарының 300-ден астам өкілінің қатысуымен семинар кеңестер[8] бейнеконференция форматында[9] өткізеді. Азаматтық сектор өкілдерімен құқықтық мониторинг мәселелері бойынша ақпарат алмасу мақсатында Facebook әлеуметтік желілерінде «Заңнаманың тиімділігін талдау» деген атаумен ресми топтар құрылды.

Мемлекеттік басқару жүйесінің қоғамның мемлекеттік емес құрылымдарының ресурстарымен көрсетілген интеграциясы өте қажет, бұл тұрғыда С.М. Мироновтың пікірі әділ болып көрінеді, ол: «Егер біз заңдарды қабылдай отырып, олардың қаншалықты пайдалы және орындалатынын түсінуді үйренбесек, егер біз шенеунікке мониторинг деректерін есепке алуды үйретпесек (оны іске асыруда сарапшылық қоғамдастықтар, азаматтық қоғам институттары өз рөлін атқаратын болады), біз алға қойылған міндеттердің ешқайсысын шеше алмаймыз», - деп атап өтеді, әрі қарай мониторинг жүйесіндегі басты рөлдердің бірін азаматтық қоғам институттарының, ғылыми, қоғамдық және мемлекетпен байланысы жоқ өзге де ұйымдардың атқаруына тура келеді дейді [7].

Қазақстандық заңнама үнемі жетілдіру процесінде екенін және республиканың және әлемдік қоғамдастықтың әлеуметтік-экономикалық дамуымен бір мезгілде өзекті сиатқа ие болатынын атап өту қажет. Салалық заңнама жаңартылып, оны одан әрі жетілдіру бағыттары айқындалады.

Сонымен қатар, кейбір заңгер ғалымдардың қолданыстағы ұлттық құқық жүйесін жаңарту мен жетілдірудің негізгі факторлары ретінде мыналарды атайды:

1) қоғамдық қатынастардың бүкіл жүйесін қарқынды дамыту және жетілдіруді атайды, өйткені кез келген қоғам күрделі, өзін-өзі дамытатын организм ретінде мәңгілік прогрессивті немесе регрессивті қозғалыста болады. Бұл мәнжай қолданыстағы құқық нормаларына тиісті

---

[7] *«Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 29 тамыздағы № 486 қаулысы // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық жүйесі: http://adilet.zaN№.kz/rus/docs/P1600000486.*

[8] *http://www.iz.adilet.gov.kz/ru/news/vstrecha-po-obsuzhdeniyu-voprosov-o-privlechenii-obshchestvennyh-nauchnyh-organizaciy-i-vuzov-k http://www.iz.adilet.gov.kz/ru/news/26-sentyabrya-2017-goda-centrom-pravovogo-monitoringa-instituta-zakonodatelstva-byla*

[9] *http://www.iz.adilet.gov.kz/ru/news/26-sentyabrya-2017-goda-centrom-pravovogo-monitoringa-instituta-zakonodatelstva-byla*

өзгерістер енгізу, ескірген, қолданылмайтын және іс жүзінде заңдық күші жойылған нормаларды жою бойынша қызметті жүзеге асыруға мәжбүр етеді;

2) құқық шығару техникасының талаптарына толық көлемде сәйкес келмейтін, олқылықтары бар, конституциялық нормалар мен жоғары тұрған актілерге қайшы келетін не редакциясы пысықталмаған, жеткілікті түрде күмәнсіз құқық нормаларының болуын;

3) мемлекеттің саяси және экономикалық бағытының өзгеруі де басымдықтардың, құндылықтардың, идеалдардың, қоғамды басқаруға, басқару мен мемлекеттік құрылым нысанына, саяси режимге, саяси-құқықтық идеологияға көзқарастар жүйесінің өзгеруіне әкеп соғады, бұл, сөзсіз, жаңа мемлекеттік-құқықтық жағдайға барабар жаңа нормативтік құқықтық актілерді қабылдауды талап етеді [8].

Бұдан былай құқық нормаларын іске асырудың тиімділігін бағалауға ғана емес, сонымен бірге құқықтық мониторингке ғылыми және салалық тәсілдерді кешенді қолдана отырып, құқықтық құбылыстардың дамуын болжауға ерекше назар аударылады. Бұл заңнаманы және сапалы норма шығаруды жетілдіру бойынша тұжырымдамалық ұсынымдарды әзірлеудің алғышарты болып табылады. Заң шығару қызметіндегі мониторингтің прогрессивті рөлі заң жобаларын әзірлеушілерді нормативтік құқықтық актілердің құқықтық мониторингінің нәтижелерін ескеруді міндеттейтін Қазақстан Республикасының уәкілетті органдарында заң жобалау жұмысын ұйымдастыру қағидаларымен[10] де расталады.

Мәселен, осы Қағидалардың 4-тармағына сәйкес заң жобасының тұжырымдамасын дайындау кезінде уәкілетті орган құқықтық реттеудің тиісті саласындағы қолданыстағы заңнаманы талдауды, қолданыстағы құқықтық тетіктер тиімділігінің жеткіліксіздігі себептерін айқындауды, жүргізілген заңнамалық актілердің құқықтық мониторингі нәтижелерін есепке алуды қамтамасыз етуі тиіс. Бұл заң жобасы тұжырымдамасының бекітілген нысанында көрсетілген. Бұл ретте құқықтық мониторинг объектілерін анықтаудағы, сондай-ақ осы тетіктің субъектілері мен басқа да қатысушыларының өзара іс-қимылындағы тепе-теңдіктің маңыздылығын жеке атап өткен жөн.

Сонымен бірге, құқықтық мониторинг жүргізу қорытындылары бойынша жыл сайынғы ақпаратта құқықтық мониторинг пен заң жобалау жұмысы арасындағы тиісті өзара байланыстың жоқтығын куәландыратын мән-жайлар келтіріледі. Атап айтқанда, талдамалық анықтамада анықталған ақаулар туралы мәліметтер болмаған жағдайда мониторинг субъектісі үйлестірушіге ұсынатын есептілік нысандарында нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу қажеттілігі айқындалады. Олқылықтарды, қайшылықтарды, коллизияларды, ескірген ережелерді алып тастау бөлігінде жекелеген заңнамалық актілердің нормаларын сәйкестікке келтіруге және нормаларды қолданыстағы заңнамаға сәйкестікке келтіруге бағытталған заң жобаларын әзірлеу жоспарланған жағдайда да құқықтық мониторинг субъектілері талдамалық анықтамаларда бұл кемшіліктерді көрсетпейді.

Өз кезегінде Институт тұрақты негізде заңнамалық актілерді талдау нәтижелерін, атап айтқанда, заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар мен ескертулерді мемлекеттік органдарға жолдайтынын атап өту қажет. Алайда мемлекеттік органдар ұсынған тұжырымдамалар жобаларында жүргізілген құқықтық мониторингтің нәтижелері болмады. Осылайша, Институт жыл сайын 50 заңнамалық актіге талдау жасайды, тек 2017 жылдың ішінде Институт ғылыми құқықтық талдау нәтижелері бойынша 68 талдамалық анықтама дайындады, онда заңнаманы жетілдіру бойынша 773 ұсыным бар[11]. Ю.А. Тихомировтің айтуы бойынша, мониторинг «кері байланысты» – қоғамнан заң шығарушыға – және құқықтық дамудың қажетті циклін қамтамасыз етуі тиіс. Мұнсыз «құқықтық тізбек» үзіледі және құқықтық реттеудің фрагменттілігі мен сағымдылығы сақталады [9].

Сонымен бірге, құқықтық мониторинг институтын реттейтін ережелерді талдау құқықтық мониторинг тетігінің тиімділігін төмендететін мынадай кемшіліктерін анықтады.

Мәселен, мемлекеттік органның құрылымдық бөлімшелері құқықтық мониторинг нәтижелері бойынша есепті айдан кейінгі айдың 25-күнінен кешіктірмей тиісті актілердің жобаларын әзірлеу жөнінде шаралар қабылдайды (Құқықтық мониторинг жүргізу қағидаларының 16-тармағы). Қағидалардың 20-тармағына сәйкес бірінші жартыжылдық (ағымдағы жылдың 10 шілдесіне дейін) және жыл (есепті жылдан кейінгі жылдың 10 қаңтарына дейін) есепті кезең болып табылады.

Бұл ретте жыл қорытындысы бойынша заңнамалық актілер бойынша жүргізілген құқықтық мониторинг нәтижелері бойынша тиісті заң жобаларын Заң жобалау жұмыстары жоспарына енгізу, заң жобасын Қазақстан Республикасы Парламентінің Мәжілісіне енгізу не басқа заң жобаларына түзетулер енгізу қабылданған шара болып табылады (Қағидалардың 18-тармағының бірінші абзацы). Бұл нормалар бір-бірімен сәйкес келмейді, өйткені бірінші нормада жыл қорытындысы бойынша қабыл-

[10] *«Қазақстан Республикасының уәкілетті органдарында заң жобалау жұмыстарын ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 29 желтоқсандағы № 907 қаулысы. URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/U020000949*

[11] *Талдамалық анықтамалар жинағы. URL: http://www.iz.adilet.gov.kz/ru/page-du/6331*

данатын шаралардан басқа жартыжылдықтың қорытындысы бойынша шаралар қабылданады.

Нормативтік құқықтық актілердің жобаларын дайындау жоспарлары бір жылға жасалатын ағымдағы және неғұрлым ұзақ мерзімге жасалатын перспективалық болып бөлінеді («Құқықтық актілер туралы» Заңның 15-бабының 1-тармағы). Заң жобалау жұмыстарының ағымдағы жоспарларын Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі әзірлейді және олар Қазақстан Республикасының Президентімен келісіледі («Құқықтық актілер туралы» Заңның 16-бабының 6-тармағы). Заңнамалық актілердің жобаларын дайындауды перспективалық жоспарлау Заң шығару жұмысының тұжырымдамалық жоспары шеңберінде жүзеге асырылады, ол Қазақстан Республикасы Парламентінің кезекті сайланымы кезеңіне қабылданады және заңнама салаларын (аясын) көрсетеді («Құқықтық актілер туралы» Заңның 16-бабының 1, 2-тармақтары).

Бұл ретте уәкілетті органдар заң жобаларын Қазақстан Республикасы Үкіметінің заң жобалау жұмыстарының ағымдағы жоспарын және Заң шығармашылық жұмыстың тұжырымдамалық жоспарын орындау үшін, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Президентінің, Президенттің тапсырмасына негізделетін Президент Әкімшілігі Басшысының немесе Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің тапсырмасы бойынша жоспардан тыс тәртіппен әзірлейді (Қазақстан Республикасының уәкілетті органдарында заң жобалау жұмыстарын ұйымдастыру қағидаларының 16-тармағының бірінші бөлігі).

Демек, мемлекеттік органның құрылымдық бөлімшелерінің жартыжылдықтың қорытындысы бойынша заңнамалық актілердің құқықтық мониторингінің нәтижелері бойынша нормативтік құқықтық актілердің жобаларын әзірлеу жөнінде шаралар қабылдауға мүмкіндігі жоқ, өйткені заң жобалары Заң жобалау жұмыстарының ағымдағы жоспарына енгізілуі тиіс. Олар төмендегі негіздер бойынша да жыл қорытындысы бойынша шаралар қабылдай алмайды.

«Қазақстан Республикасы Үкіметінің Регламенті туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2002 жылғы 10 желтоқсандағы № 1300 қаулысының 82-тармағына сәйкес алдағы жылға арналған Жоспардың жобасын жыл сайын 1 шілдеге дейін мемлекеттік органдар Әділет министрлігіне ұсынатын заң жобаларының тұжырымдамалары бойынша Қазақстан Республикасы Үкіметінің жанындағы Заң жобалау қызметі мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссияның оң қорытындысы негізінде Әділет министрлігі қалыптастырады. Бұл ретте заң жобаларының тұжырымдамаларын Ведомствоаралық комиссия жыл сайын 1 тамызға дейін мақұлдауға тиіс. Қалыптастырылған Жоспардың жобасы жыл сайын 1 қазанға дейін Үкімет қаулыларының жобаларын енгізу үшін белгіленген тәртіппен Үкіметке ұсынылады. Жоспар жобасы Мемлекет басшысына жоспарланатын жылдың алдындағы жылдың 15 карашасына дейін ұсынылады және 31 желтоқсанынан кешіктірілмей бекітіледі. Мемлекеттік органдар ағымдағы жылдың 1 шілдесіне дейін Заң жобалау жұмыстары жоспарының жобасына ұсыныстарын уақтылы бермеген жағдайда, Әділет министрлігі тиісті мемлекеттік органның басшысына немесе оның міндетін атқарушы тұлғаға заң қызметі басшысын жауапкершілікке тарту туралы ұсыныс енгізеді. Заң жобалау жұмыстары жоспарының жобасина ұсыныстар болмаған жағдайда тиісті мемлекеттік орган Әділет министрлігіне ұсыныстардың жоқтығы туралы хат жібереді.

Заңнамалық жұмыстарды ғылыми негізделген перспективалық жоспарлаусыз тиімді құқықтық жүйені дәйекті құру мүмкін емес деп айтуға болады. Заң жобалау жұмыстарының бағдарламалары мен жоспарлары қоғамдық қатынастарды құқықтық реттеудің кешенді тәсіліне мүмкіндік береді. Жоспардан тыс заң жобалау жұмыстары белгіленген сай келмейтінің мойындау керек, осыған байланысты олардың үлесі аз болуы тиіс.

Демек, құқықтық мониторинг тұрақты, циклдік сипатқа ие, өйткені заңнамалық актілерге жүргізілетін талдау олқылықтарды, қайшылықтар мен коллизияларды анықтауға және тұжырымдамалардың жобаларын әзірлеу және тиісті ведомствоаралық комиссиялардың карауына енгізу арқылы заңнаманы түзету бойынша ұсыныстар енгізуге мүмкіндік береді.

Құқықтық мониторинг нәтижелері норма шығаруды, яғни белгілі бір идеяның пайда болуынан басталатын процесті және қолданылуы барысында құқық нормасының қазіргі жағдайына яғни белгілі бір жағдай мен субъектіге нақтыланбаған мінез-құлықтың абстрактілі ережелеріне айналатын, нысаны мен мазмұны бойынша пысықталған нормативтік құқықтық актілер мен басқа да құжаттарды дайындауға бағытталған жұмыстың өзін қамтамасыз ететін арнайы көмекші заң қызметі ретінде қолданылады деп санаймыз [10].

Осылайша, құқықтық мониторинг міндеттерінің тиімді орындалуынан норма шығару және құқық қолдану тетігінің дамуы байланысты болады және осы барлық салалардың конструктивті өзара іс-қимылы ғана тиянақты және тұрақты құқықтық саясатты қамтамасыз ететін жүйені құруға көмектеседі.

ЛИТЕРАТУРА

1. Тлембаева. Ж.У, Тұрлыбек.Д.М. Правовой мониторинг как инструмент модернизации национальной правовой системы Республики Казахстан https://www.zakon.kz/4936788-pravovoy-monitoring-

kak-instrument.html.

2. Сафарова Т.С. Некоторые аспекты нового законодательства Республики Казахстан о правовом мониторинге//Вестник Института законодательства Республики Казахстан №2 (43) 2016.С. 79-81.

3. Желдыбина Т.А. О значении мониторинга как самостоятельного правового института //Актуальные проблемы российского права. 2016. № 1 (62) январь. С. 34-41.

4. Тихомиров Ю.А. Организация и проведение правового мониторинга. // Право и экономика, 2006. № 10. - С. 13.

5. Баймаханов М.Т. О роли мониторинга в совершенствовании нормотворчества//Қазақстандағы парламентаризм, 2008, №1 (1).- С.53-59.

6. Черепанова Е. В. Формирование модели отраслевого правового мониторинга // Журнал российского права. 2011. № 3.

7. Миронов С.М. Теория и практика мониторинга правового пространства и правоприменительной практики: итоги и перспективы. - 20 июня 2006. - http://mironov.ru/moya-pozitsiya/teoriya-i-praktika-monitoringa-pravovogo-prostranstva-i-pravoprimenitelnoj-praktiki-itogi-i-perspektivy/.

8. Бусурманов Ж.Д. Место и роль мониторинга в правотворческой деятельности государства // Правовой мониторинг в Республике Казахстан: теория, проблемы, перспективы: Материалы международной научно-практической конференции 29 ноября 2012 года. – Астана: Қазақстан Республикасының Заң шығару институты, 2013. – 325 б.

9. Тихомиров Ю.А. Эффективность закона: от цели к результату // Журнал российского права. 2009. №4 (148).

10. Арзамасов Ю.Г., Наконечный Я.Е. Техника правового мониторинга в нормотворческом процессе ПараГраф, 2012 https://www.hse.ru/data/2012/02/10/1263474219/2012_%D0%90%D1%80%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%20%D0%AE%D0%93,%20%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%87%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%AF%D0%95_%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0..%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%B5.pdf

REFERENCES

1. Tlembaeva. Zh.U, Tұrlybek.D.M. Pravovoj monitoring kak instrument modernizacii nacional'noj pravovoj sistemy Respubliki Kazahstan https://www.zakon.kz/4936788-pravovoy-monitoring-kak-instrument.html.

2. Safarova T.S. Nekotorye aspekty novogo zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan o pravovom monitoringe//Vestnik Instituta zakonodatel'stva Respubliki Kazahstan №2 (43) 2016.S. 79-81.

3. Zheldybina T.A. O znachenii monitoringa kak samostojatel'nogo pravovogo instituta //Aktual'nye problemy rossijskogo prava. 2016. № 1 (62) janvar'. S. 34-41.

4. Tihomirov Ju.A. Organizacija i provedenie pravovogo monitoringa. // Pravo i jekonomika, 2006. №10. - S. 13.

5. Bajmahanov M.T. O roli monitoringa v sovershenstvovanii normotvorchestva//Қazaқstandaғy parlamentarizm, 2008, №1 (1).- S.53-59.

6. Cherepanova E. V. Formirovanie modeli otraslevogo pravovogo monitoringa // Zhurnal rossijskogo prava. 2011. № 3.

7. Mironov S.M. Teorija i praktika monitoringa pravovogo prostranstva i pravoprimenitel'noj praktiki: itogi i perspektivy. - 20 ijunja 2006. - http://mironov.ru/moya-pozitsiya/teoriya-i-praktika-monitoringa-pravovogo-prostranstva-i-pravoprimenitelnoj-praktiki-itogi-i-perspektivy/.

8. Busurmanov Zh.D. Mesto i rol' monitoringa v pravotvorcheskoj dejatel'nosti gosudarstva // Pravovoj monitoring v Respublike Kazahstan: teorija, problemy, perspektivy: Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii 29 nojabrja 2012 goda. – Astana: Қazaқstan Respublikasynyң Zaң shyғaru instituty, 2013. – 325 b.

9. Tihomirov J.A. Jeffektivnost' zakona: ot celi k rezul'tatu // Zhurnal rossijskogo prava. 2009. №4 (148).

10. Arzamasov Ju.G., Nakonechnyj Ja.E. Tehnika pravovogo monitoringa v normotvorcheskom processe ParaGraf, 2012 https://www.hse.ru/data/2012/02/10/1263474219/2012_%D0%90%D1%80%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%20%D0%AE%D0%93,%20%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%87%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%AF%D0%95_%D0%A2%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0..%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%B5.pdf